

kontakterna mellan Sverige och Estland. Författarna påpekar att estlandssvenskarnas fria ställning enbart gällde så länge som de bodde kvar i sina traditionella bosättningsområden. Skulle de flytta till centrala Estland skulle de behandlas som livegna estniska bönder. Detta bör rimligen starkt ha bidragit till att den estlandssvenska kulturen kom att begränsas geografiskt och därmed överleva genom seklerna.

Den svenska tiden i Estland och Livland slutade med en eller rättare sagt flera katastrofer: fruktansvärda år av missväxt och hunger i slutet av 1690-talet, stora nordiska kriget från slaget vid Narva till det slutgiltiga nederlaget vid Poltava och belägringar av de estniska och livländska städerna och därtill den förhärjande pesten 1710. Författarna återger hur pesten i den estniska folktraditionen ansågs förebyggas av en liten grå gubbe, som obemärkt kunde komma in i bondstugorna och sätta sig tyst vid en bänk vid dörren. Om inte husmodern då kunde de rätta orden för att fördriva den onde anden, skulle döden drabba alla på gården. Över huvud taget återges i boken flera intressanta sägner och föreställningar, som levtt kvar bland den estniska befolkningen alltsedan den med tiden mytomspunna svensktiden. Ett exempel är Karl XII som trädplanterare. Det finns ett hundratal upp-teckningar i Estland om hur Karl XII planterat ett träd på en viss ort och att han då skall ha sagt att om detta träd rotar sig och börjar växa, då återvänder jag och den svenska makten till Estland. Berättelserna har sin bakgrund i Karl XII:s vistelse i Lais i östra Estland under ett halvår efter slaget vid Narva och att han där verkligen planterade några lindar i prästgårdens park. Det kom att bli en symbol för den goda svensktiden och förhoppningen om dess återupprättande i framtiden.

Kari och Ülle Tarkiainens bok är ett verkligt kraftprov, en mångsidig och alltigenom tankeväckande och lärorik framställning om det svenska väldet öster om Östersjön, en nyanserad och lärd bild av 1600-talets svenska krigarstat som kolonisations- och fredsorganisationsstat. Skall man klaga på något blir det på kartmaterialet. Kartor finns men de är skäligen enkla, för en rikssvensk läsekrets utan närmare kännedom om landets geografi borde mera detaljerade kartor ha tillfört läsningen ytterligare en viktig dimension.

Mats Hellspång, Stockholm

Hembygd – någonstans i Sverige. Annica Bergdahl Carlsson & Jerker Andersson (red.) Carlsson Bokförlag, Stockholm 2013. 252 s., ill. ISBN 978-91-7331-521-0.

Hur upplever egentligen ungdomar i dagens Sverige sin hembygd och hur skapar de sig en plats i tillvaron där? Vilka möjligheter respektive begränsningar rymmer vidare hembygden för unga kvinnor och män, i färd med att forma sin identitet i övergången från barndom till vuxen? Hembygd som ideal och praktik bland unga står i fokus för denna bok. Den utgör resultatet av ett mer omfattande projekt som även utmynnat i en vandringsutställning och en digital plattform. För att perspektivera temat i boken har redaktörerna tagit hjälp av åtskilliga unga medförfattare i åldersspannet 15 till 23 år, som representerar båda könen och av olika etniska och sociala ursprung. I korta reflekterande texter och egenhändigt tagna fotografier skildrar de sin *Hembygd – någonstans i Sverige* och levererar skiftande inblickar i hur det är att leva och verka som ung där. Ett belysande exempel utgör Tuvas kärnfulla skildring av sin hembygd, Malmö: ”Där jag kan sova gott på natten. Jag skulle aldrig stå ut med att fortsätta bo i en hembygd som är ett tråkigt fucking samhälle.”

Genom ungdomarnas texter och fotografier växer successivt hembygden som en mångfacetterad företeelse fram inför läsarens ögon, både i fråga om form och om innehåll. Den kan skifta i storlek och placering, och lika gärna utgöras av den pulserande huvudstaden som av en stillsam by i den norrländska glesbygden. För de allra flesta ungdomarna i boken får dock hembygden beteckna en ”typisk” svensk medelstor ort, typ Karlstad, Skövde eller Västerås. Hembygd ter sig vidare som en plats man kan flytta till och från, när exempelvis föräldrarna söker sysselsättning på annan ort och hela familjen måste följa med. Några ungdomar förmedlar egna erfarenheter som följd av en påtvingad flykt undan krig och förföljelser. Det gör att hembygden blir utbytbar, att man som ung kan komma att relatera till flera hembygder (både i och utanför Sverige) samtidigt, att den som i Emrahs fall i lika hög grad återfinns såväl i Kosovo, Italien och Tyskland som i svenska Höviksnäs, men också att den uppfattade ”riktiga” hembygden i processen riskerar att gå förlorad. Det senare får till följd att hembygden kan förpassas från en tidsdimension till en annan, övergå från att existera i nutid till att istället omgärdas av en förfluten tids nostalgiska skimmer. För Sirwanas

vidkommande står det t.ex. fullt klart att Falun aldrig kan konkurrera med barndomens Kurdistan, vare sig i vardagen eller i drömmarna.

Lika lite som hembygd kan avgränsas till en fysisk plats låter den sig i ungdomarnas skildringar begränsas till att enbart handla om ytor och byggnader i tätorten. Den inbegriper omgivande naturområden, där man som ung får möjlighet att mötas och agera bortom de vuxnas överblick och kontroll. Av detta följer att hembygd även utgörs av människorna som lever och verkar i ens direkta och indirekta närhet. Det rör sig om familj och vänner, grannar och bekanta, men också om okända med vilka man delar det dagliga livet i ett samhälle: ”Här i Sundsvall är vi lite mer utåt och pratar på bussen med folk, som man inte känner”, skriver t.ex. Marcus.

Bokens texter och mängden fotografier som skildrar samvaron i hembygden skvallrar för övrigt om att det är den sociala omgivningen i allmänhet, och de nära sociala relationerna i synnerhet, som starkast bidrar till känslan av hemmahörande bland unga i en *Hembygd – någonstans i Sverige*. Paradoxalt nog blir det här fråga om ett hemmahörande på en plats som man under pågående transformeringsfas från barndom till vuxen på samma gång tycks ha behov av att hålla fast vid och att frigöra sig från. Hembygdens praktik rymmer av den anledningen för de allra flesta ungdomar i boken både positiva och negativa upplevelser, inte sällan gällande ett och samma hembygdsinslag beroende på hur man vinklar det, exempelvis kan en invand plats med invanda människor inge trygghet genom att tillhandahålla en etablerad plattform att verka utifrån och etablerade sociala kontakter att vårda. Men den kan lika gärna framkalla känslor av frustration och stagnation, när vare sig nya platsupplevelser eller nya sociala möten erbjuds. Motsättningen till hembygden framträder tydligast om fredagskvällarna, när man som ung fyller platsen med sociala och kulturella förväntningar som den ömsom lyckas, ömsom misslyckas med att motsvara. Det tangerar ett annat och kanske viktigare behov som hembygden förväntas kunna tillfredsställa för de yngre: att möta ungdomlig utvecklingspotential och skaparkraft. Eller som Sahand från Oxie uttrycker det:

Det är superkul att vara ung i Oxie, för att vännerna är nära, bokstavligen talat ett samtal bort. Det hade kunnat vara så mycket bättre. Politikerna borde definitivt visa mer intresse och engagemang för oss

som bor här för att vi ska känna oss delaktiga i Oxie. De lyssnar inte. Det kan leda till kriminalitet, hopplöshet och att man känner sig bortglömd. Vad ska ungdomarna göra? Det är bara gatorna kvar! Jag har varit på mängder av event och möten och framfört mina åsikter men inget har hänt.

Styrkan i den flerstämmiga skildringen av ungas *Hembygd – någonstans i Sverige* är att den innehåller såväl åtskiljande som förenande drag. Sådant ger nödvändig bredd och djup för att åskådliggöra relationen ungdom–hembygd. Som kulturforskare skulle man visserligen kunna önska att redaktörerna hade öppnat för en mer ingående problematisering av begreppet hembygd, exempelvis om vad hembygd *inte* är. På det stora hela tycks emellertid redaktörernas val att lysa med sin frånvaro i själva textframställningen, till förmån för ungdomars egna tolkningar av fenomenet hembygd, som ett ytterst välvalt och intressant grepp. Som ett led i samma strävan har man också avstått från språkliga redigeringar av lokala uttryck och ungdomsslang (men levererar istället en liten förklarande ordlista i slutet av boken). Redaktionell frånvaro i ett avseende balanseras emellertid av en desto större redaktionell närvaro i ett annat. Bokens rubriker ringar klassiskt in platstillhörighet som kollektiv och kontrastiv process och skvallrar om tydliga riktlinjer för bokens unga medförfattare under text- och bildsammansättningen. Resultatet av redaktörernas och de unga medförfattarnas gemensamma ansträngningar är en fullödig och uttrycksfull framställning av svensk hembygd som tanke- och levnadssfär bland ungdomar. *Hembygd – någonstans i Sverige* bildar ett värdefullt tidsdokument om unga människors försök att skapa sig en plats i tillvaron, i ett alltmer globaliserat samhälle där platskänslan utmanas.

Paul Agnidakis, Uppsala

Johanna Wsshholm & Christer Kuvaja: *Gården vid kanalen. Strömma gårds historia*. Svenska Litteratursällskapet i Finland, Helsingfors 2013. 140 s., ill. ISBN 978-951-583-263-4.

SLS har givit ut en attraktiv bok om Strömma Gård i Bjärnä i Finland, en gårds historia som vi får följa genom den industriella och tekniska utvecklingen i regionen under 1800- och 1900-talen. Av särskild